

Erin James
THE STORYWORLD ACCORD.
Econarratology and Postcolonial
Narratives
University of Nebraska Press, Lincoln,
Nebraska, 2015., 308 str.

Knjiga *The Storyworld Accord* spaja ekokriticizam, naratologiju i postkolonijalnu književnu kritiku. Od kognitivne naratologije preuzima ideju da se čitatelji narativa u mašti prebacuju u svijet teksta. Da bi se prebacili u svijet teksta, čitatelji moraju konstruirati okoliš u kojem se radnja odvija. Proživljavanje okoliša kroz percepciju likova pomaže čitateljima da stvore drugačiju sliku što zauzvrat mijenja njihovu vlastitu percepciju. Autorica se nada da će praktične posljedice njezine knjige biti veće razumijevanje drugačijih ekoloških imaginacija i stvaranje ekoloških politika koje su osjetljivije na međukulturalne razlike u zamišljanju okoliša i odnosu prema njemu. Smatra da je jedan od najvećih problema ekološkog pokreta loša komunikacija koja proizlazi iz nemogućnosti razumijevanja drugoga. Također se nada da će spajanjem različitih pravaca književne kritike i analize doprinijeti sveukupnoj književnoj teoriji.

Knjiga je podijeljena na šest poglavlja. Prvo poglavlje služi kao teorijski uvod u knjigu i u njemu autorica predstavlja svoje ciljeve i glavne ideje kojima se vodila tijekom pisanja. Sljedeća četiri poglavlja primjeri su ekonaratološke analize književnih tekstova. Svako od njih sastoji se od uvodnoga djela u kojem navodi dosadašnje interpretacije i uvodi nove elemente analize. Nakon kratkog uvoda slijedi par odjeljaka u kojima posvećuje pažnju narativnim tehnikama pomoću kojih autorica gradi

okoliš u tekstu i analizira odnos svijeta teksta s društveno-povijesnim kontekstom u kojem je nastao. Na kraju svakog poglavlja prezentirane su ideje sumirane i autorica predlaže moguće smjerove daljnjeg istraživanja. U zadnjem poglavlju fokus je stavljen na potencijal narativa u stvaranju kulturno osjetljivih ekoloških politika.

Prvo poglavlje „*Toward Econarratology*“ posvećeno je objašnjavanju ekonaratološke perspektive. Od ekokriticizma preuzima interes za okoliš, načine na koje se on društveno konstruira i društvene resurse koje različite grupe koriste da bi nametnule svoj ekološki narativ. Od kognitivne naratologije preuzima interes za način na koji publika konstruira i proživljava svijet teksta. Od kontekstualne naratologije preuzima interes za način na koji društveni kontekst utječe na narative. Interes za narativne kategorije i tehnike kojima pisac stvara svijet teksta također su preuzeti od naratološke perspektive. O okviru širih društvenih znanosti ova se knjiga uklapa u polje književne teorije i u interdisciplinarno polje postkolonijalnih studija.

Drugo poglavlje „*Space and Counterpersonal narration in Sam Selvon's A Brighter Sun and The Lonely Londoners*“ bavi se književnom konstrukcijom prostora. U knjizi *A Brighter Sun* Sam Selvon koristi bogate opise prostora protkane subjektivnim opaskama likova i pripovjedača čiji se glasovi često miješaju. To stvara lokalno informiranu sliku Trinidada koja je u kontrastu s verzijom koju zapadna publika poznaje iz turističkih brošura. U knjizi *The Lonely Londoners* opisi prostora su škrti što prenosi čitatelje u perspektivu imigranta koji je izoliran od dominantne kulture. Osjećaj izolacije pojačavaju kreolizirano narječje kojim je knjiga pisana i

prepletanje glasova likova i pripovjedača. Obje knjige se na neki način bave rasizmom. A Brighter Sun prati priču etničkog Indijca od trenutka kada se prvi puta sukobljava sa svojom zajednicom zbog svojeg novog crnog prijatelja, a The Lonely Londoners prati priču skupine crnih imigranata u Londonu pedesetih godina dvadesetog stoljeća. Prostori su u obje knjige fizički podijeljeni na etnički obojene regije ili četvrti i društveno podijeljeni. Povezivanje rasizma i ekologije pomaže razumijevanju veza između različitih ekoloških imaginacija i pristupa različitih grupa simboličkim i materijalnim resursima. Ekologija koja pretpostavlja univerzalni set vrijednosti slijepa je na te razlike pa zbog toga ne može dovesti do zadovoljavajućeg rješenja. Uvažavanje odnosa između fizičke i društvene okoline i shvaćanja okoliša može pomoći u lociranju strategija kojima različite grupe mogu pridonijeti rješenju zajedničkih problema.

Treće poglavlje „Rotten English and Orality in Ken Saro-Wiwa’s Sozaboy“ bavi se karakteristikama jezika koje suptilno oblikuju percepciju okoliša. Glavni lik knjige ujedno je i pripovjedač i prenosi svoje iskustvo civilnog rata u Nigeriji. Dijalekt kojim se koristi specifičan je zbog ‘krive’ upotrebe glagolskih vremena zbog koje se prošlost, budućnost i sadašnjost miješaju. Time se sugerira da je civilni rat dio kontinuiranog povijesnog procesa opresije i eksploatacije koja se proteže od kolonijalizma preko niza vojnih režima i ratova sve do današnjice, a vjerojatno i u budućnost. To je naglašeno i pojavom likova koji se vraćaju kao duhovi, a svi su vezani uz ratovanje. Za uspostavu kontinuiteta važan je i simbol soli koja poskupi u vrijeme ratova i zbog koje generacije Ogoni muškaraca od-

laze na frontu. Sol je u biti medij kroz koji marginalizirana populacija delte Nigera razumije rat. Drugi analizirani element je oralnost koja služi da bi uvukla čitateljstvo u njihovu perspektivu. Cilj je natjerati zapadnu publiku da se zapita o svojoj ulozi u destrukciji okoliša i kultura naroda trećeg svijeta.

Kontinuitet opresije važan je za shvaćanje ekološke poruke knjige. Ekološka kriza u delti Nigera i ostatku svijeta nije rezultat niz izoliranih i vremenski odvojenih sukoba koji zahtijevaju specifična rješenja. Postoji dublji i dugotrajniji problem čije rješenje zahtjeva dugoročan pogled. U knjizi je stavljen naglasak na društvenu isključenost ruralnih stanovnika u delti Nigera. Stanovnici regije s najviše nafte odlaze u rat zbog nestašice soli. U svojim znanstvenim esejima Saro-Wiwa poziva na uključivanje lokalnog stanovništva u nacionalni i međunarodni razgovor o vađenju nafte s njihovog područja. Smatra da bi politička autonomija potaknuta uključivanjem i ekonomska autonomija potaknuta dijelom profita pomogli očuvanju lokalne kulture koja je, fizički i psihički, više vezana uz prirodni okoliš i njegovo očuvanje. Četvrto poglavlje „Sight and Bodies in V. S. Naipaul’s Indian Travelogues“ istražuje vezu tijela i prostora u žanrovskim klišejima kolonijalnih putopisa. U knjizi An Area Of Darkness pripovjedač se identificira s tradicijom imperijalnih putopisa. Naglasak je stavljen na osjetilo vida. Pripovjedač svojim objektivnim pogledom klasičira i prisvaja svoj okoliš te se predstavlja kao superiorna racionalna sila. Analiza tog klišeja pokazuje njegovu manjkavost. Naipaul ne može nametnuti svoju verziju Indije njenim stanovnicima koji se svojim ponašanjem opiru nametnutim klišejima.

Opisi prostora vrlo su škrti i ne pokazuju kretnju tijela kroz prostor. Objektivna distanca između promatrača i predmeta onemogućava proživljavanje i razumijevanje. Nemogućnost nametanja idealizirane slike i nemogućnost proživljavanja stvarnosti ostavljaju nas s prazninom u iskustvu. Knjiga *India: A Million Mutinies Now* može se shvatiti kao nastavak na taj rad. U njoj pripovjedač prepušta glavnu riječ Indijcima koji su mu sugovornici i njihove priče često zauzimaju više stranica teksta. Opis prostora je puno bogatiji i pripovjedač opisuje svoju kretnju i interakciju s prostorom kroz sva osjetila, a ne samo vid. U prvoj knjizi pripovjedač se čini kao bestjelesno oko koje promatra i definira, a u drugoj dobiva tijelo i postaje sudionik u prostoru kojeg istražuje.

Promjena perspektive između dvije knjige otvara niz zanimljivih pitanja. Nemogućnost pripovjedača da nametne svoju viziju u prvoj knjizi ukazuje na sposobnost indijske, a i drugih kultura da se opiru nametnutim definicijama. Praznina u iskustvu koju nam ostavlja objektivna distanca vodi zaključku da su razumijevanje i komunikacija omogućeni aktivnim sudjelovanjem. Također je zanimljivo što u drugoj knjizi uspostavlja vezu između ljudskog zdravlja i zagađenja okoliša, što je potaknuto ekološkom degradacijom indijskoga okoliša u periodu između pisanja te dvije knjige. Priznavanje međuovisnosti ljudske vrste i ekosustava nužno je za razumijevanje ekološke krize.

U petom poglavlju „National Myths and Ontological Boundaries in Ben Okri’s *The Famished Road Trilogy*“ proučava način na koji diskurs oblikuje svakodnevicu. Stanovnici slamova, politička elita i likovi koji predstavljaju Nigerijsku mitologiju

stvaraju reprezentativne narative. Ispreplitanje njihovih narativa oblikuje diskurs kroz koji proživljavaju svakodnevicu. Sposobnost elite da nametne svoj narativ kao dominantan utječe na društveni status slamova i ograničava resurse kojima se njihovi stanovnici mogu koristiti da bi poboljšali svoje uvjete. Sposobnost stanovnika slamova da se opiru i subvertiraju dominantan diskurs ukazuje na mogućnost promjene. Mitologija služi kao unificirajući element koji pokazuje da cijela populacija dijeli isti okoliš bez obzira na etničke i klasne razlike. Važnost diskursa dodatno je naglašena upotrebom oralnosti i opisima premještanja likova u priče koje pričaju ili slušaju. Drugi nivo analize fokusira se na Okrijeva izbor naratora i glavnog lika. Azaro je abiku dijete, mitološki lik koji istovremeno živi u svijetu živih i u svijetu mrtvih. Njegova sposobnost rušenja ontoloških granica služi kao metaforički prikaz Lagosa koji je istovremeno grad budućnosti i prošlosti s moderniziranim prostorima i slamovskim naseljima bez tekuće vode. Obje razine analize moguće je povezati s nejednakim odnosima moći. Nejednaki razvoj Lagosa ukazuje na cijenu koju plaćaju oni manje moćni jer se nisu u stanju zaštititi od posljedica ekološke krize uzrokovane konzumerističkim životnim stilom privilegiranih grupa. Odnosi različitih narativa ukazuju na ulogu moći u stvaranju ekološkog znanja. Grupa koja uspijeva nametnuti svoju perspektivu kao dominantnu ima veći utjecaj na odluke o pitanjima od zajedničkog interesa. Otpor potlačenih grupa kroz stvaranje vlastitih narativa postavlja temelj za promjenu i nove odnose moći.

Šesto i zadnje poglavlje „*Toward Storyworld Accords*“ istovremeno služi kao za-

ključak i otvara nova pitanja. Autorica navodi potencijal ekonaratoške perspektive u analizi velikog broja žanrova i ekoloških problema. Polaze velike nade u snagu narativa da nas uvuku u svoj svijet i prodube naše razumijevanje drugačijih ekoloških imaginacija. Naglašava da ne tvrdi da narativi imaju magičnu sposobnost potaknuti altruizam i dopušta da mogu proizvesti i suprotan efekt. Ipak smatra da uživljanje u svijet teksta proizvodi empatiju prema likovima. Ta empatija i razumijevanje otvaraju nove kanale komunikacije koji mogu biti korisni u stvaranju međunarodnih ekoloških politika. Njezina je nada da će bolja komunikacija omogućiti nalaženje boljih rješenja za ekološke probleme, koja će u obzir uzimati interese i perspektive većeg broja aktera.

Knjiga predstavlja niz zanimljivih analizi u kojima autorica povezuje društveni kontekst, piščevo iskustvo i iskustvo publike s narativnim kategorijama koje grade svijet teksta. Ekonaratoška perspektiva definitivno može produbiti naše razumijevanje tekstova, a autorica smatra da može produbiti i komunikaciju i razumijevanje u stvarnom svijetu. Kritika koja je navedena u posljednjem poglavlju fokusirana je na pretjerani optimizam prema moći narativa da proizvedu altruizam. Autorica se uvjerljivo brani od nje podsjećajući da svrha nije u poticanju altruizma nego u potencijalu narativa da otvore nove kanale komunikacije. Druga zamjerka koja se knjizi može postaviti je njen fokus na potrebu za pluralizmom perspektivi u razgovoru o rješenjima ekološke krize koji u uvodnom zaključnom poglavlju nije uparen s interesom za aktere koji taj razgovor vode. To stvara privid slobodne komunikacije, iako se vrlo često radi o sukobima za moć.

Unatoč tome, ta se tema obrađuje u nekim od problemskih poglavlja. Teško je zamjeriti autorici što eksplicitno ne obrađuje problematiku odnosa moću u teorijskim poglavljima. Fokus knjige je na načinima na koje drugačije grupe konstruiraju i percipiraju okoliš. Knjiga definitivno daje zanimljiv teorijski uvid koji je obećavajuć za daljnja istraživanja i lako ga je upariti s interesom za različite umjetničke žanrove ili ekološke probleme. Politička moć narativa već je dokazana i neupitno je da mogu pomoći u stvaranju ekoloških politika. Uloga tiskane riječi u stvaranju nacionalnih zajednica u Europi može poslužiti kao dobar primjer. Ipak, potrebno je zapamtiti da su resursi potrebni za stvaranje efektivnih narativa, poput pismenosti, nejednako distribuirani.

Dunja Obajdin

Boris Kozjak
KOCKANJE. Od dokolice do socijalne patologije
TIM press, Zagreb, 2016., 383 str.

U Republici Hrvatskoj oko 70% stanovništva sudjeluje u igrama na sreću, kockanju i klađenju, a trenutno je oko 200 000 do 250 000 problematičnih kockara, onih u zoni prekomjernog kockanja, te oko 50 000 patoloških kockara, tj. ovisnika o kockanju (str. 220). Unatoč takvom širenju kockarske industrije i s njom povezanih društvenih problema, socioloških istraživanja te teme, ali i onih drugih disciplina, u Hrvatskoj je vrlo malo te upravo stoga knjiga Borisa Kozjaka *Kockanje. Od dokolice do socijalne patologije* predstavlja velik i prijeko potreban doprinos razvoju znan-